CONCEPTE DE BAZĂ ȘI ABORDĂRI ACTUALE PRIVIND CATEGORIA „GEN” ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Raluca Miruna SOISUN
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Analiza capitolelor consacrate genului din gramaticile românești indică limpede raportarea la opoziția identităților masculin-feminin, precum și încercarea de a găsi conceptului un statut propriu în cadrul sistemului gramatical.

Genul apare ca o categorie conectoare și iterativă. În ultimele cinci decenii, s-au realizat studii care au permis reevaluarea unor concepte ca: ambigen, arhigen, gen personal.

Actualmente, se discută mult despre aspectul ***gender*** și implicațiile sale lingvistice, pornind de la asimetria de gen. Sufixele moționale, utilizate în denumirea profesiilor, oscilează între necesitatea unui echilibru și competențele sau intenția comunicatorului. Neologismele se ajustează conform categoriilor de gen.

Cuvinte-cheie*: categorie lexico-semantică*, *categorie gramaticală*, *gen natural*, *gen gramatical*, *gen comun*, *arhigen*, *gender*.

Abstract: An analysis of chapters on gender in Romanian grammars evidences a connection to the masculine-feminine opposition; Romanian grammarians attempt to find and establish a status of its own for this concept within the Romanian grammatical system.

Gender appears as a connective and iterative category. Studies made during fifty years allowed for a reassessment of such concepts as: ambigender, archigender, personal gender.

Today there is a lot of discussion about the aspect of ***gender*** and its linguistic implications of gender asymmetry. Motional suffixes used to name professions oscillate between the need for equilibrium and the communicators' competences or intentions. New words adjust according to the category of gender.

Keywords*: lexical-semantic category, grammatical category, natural gender, grammatical gender, common gender, archigender, gender*.

I. CONCEPTE PRIVIND GENUL, CLASELE ȘI SUBCLASELE DE GEN ÎN GRAMATICA ROMÂNEASCĂ

Ca noțiuni care constituie treapta cea mai înaltă de abstractizare și generalizare în reflectarea corectă a realității, conceptele apar și sunt folosite în funcție de evoluția limbii și a cercetării.

DEX-ul definește genul drept „categorie gramaticală bazată pe distincția dintre ființe și obiecte, precum și dintre ființele de sex masculin și cele de sex feminin”. Acum cinci decenii, **GARL** (1966) eluda definiția genului, iar, într-o

gramatică comparată a limbilor romanice, Maria Manoliu Manea afirma: „Genul este singura categorie gramaticală care apare în gramatici fără definiție. De obicei, prezentarea ei începe prin discutarea raportului dintre ***genul natural***– conceput exclusiv ca o diferență de sex (mascul-femelă) – și cel ***gramatical***”. [17, 134] Toate gramaticile recunosc ca bază a delimitării genurilor existența biologică a sexelor și o concordanță de principiu între ***genul natural*** și ***genul gramatical***. Nenumăratele abateri sunt privite ca nepotriviri între planul extralingvistic și genul gramatical, dar inanimatele apar ca neutre.

Tradițional, discuțiile despre gen pornesc în gramatica românească de la cele trei genuri moștenite din latina populară, însă istoria limbii examinează evoluția genurilor și fluctuațiile de gen. Punerea sau repunerea în discuție a statutului categoriei „gen” în cadrul sistemului gramatical al limbii române se explică prin faptul că acesta funcționează altfel decât numărul și cazul, categorii gramaticale cu care este asociat. Împreună cu determinarea, acesta asigură conservarea informației, coeziunea și conectarea dintre diverse părți ale unui enunț. Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu susțin: „Marca genului la substantiv în limba română apare solidară cu manifestările de număr și cu cele de caz sau împreună cu morfemele determinării (articol), reunite, de obicei, în terminația cuvântului”. [15,73]

Genul substantivului poate fi stabilit exclusiv pe baza acordului gramatical, paradigmatic la substitutele substantivului și sintagmatic la clasa adjectivului.

Admițând că genul are un model logic, specialiștii consideră că inițial acesta a fost o ***categorie lexico-semantică***, ce s-a gramaticalizat, pe baza nucleului semantic al celor trei genuri moștenite. Gramaticalizarea este un proces complex și de lungă durată; în cazul genului, ea se reprezintă prin: desinență, articol, sufix flexionar (*leu-leoaică*), alternanță fonetică în radical (*nepot-nepoată*) și context, frecvent asociate. Având în vedere originea și manifestările flexionare ale genului, Mioara Avram îl include, alături de număr și caz, între ***categoriilelexico-gramaticale***. În momentul de față, se admite că genul este o ***categorie gramaticală***.

Conceptul de gen a fost statuat definitiv în **GALR**: „trăsătură inerentă și fixă a substantivului”, care „se manifestă sub forma acordului gramatical impus determinanților (articol, adjectiv), în cadrul grupului nominal, substitutelor (pronume, numeral), participiului din componența diatezei pasive a verbului (dacă substantivul este subiect al verbului)”. [2, 63]

Apreciem că teoria genului se modernizează după apariția gramaticii academice din 1966. Cercetările întreprinse la Institutul de Lingvistică al Academiei Române și de către profesori universitari, specialiști în domeniu, care au elaborat studii bazate pe principii și metode structuraliste, au provocat polemici, mai ales între școala lingvistică de la București (mai novatoare) și școala lingvistică de la Iași (mai conservatoare). În câteva lucrări fundamentale (V. Guțu Romalo,

Morfologia structurală a limbii române, 1968; E. Vasiliu, S. Golopenția Eretescu, **Sintaxa transformațională a limbii române**, 1969; Paula Diaconescu, **Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc**, 1970 se oferă o nouă perspectivă abordării ***genului gramatical***. Când lingvistica tradițională „atomistă" face loc lingvisticii structurale, apar definiții relaționale. Comparând limbile romanice, M. Manoliu Manea conchide că, în cazul acestora, „…genul apare ca o categorie semică iterativă, prin care se conectează informații exprimate de constituenți ce fac parte din același grup nominal sau din grupuri nominale diferite. [17, 135]. Experiența structuralistă a promovat termenii pentru marcarea opozițiilor (animat-nonanimat, uman-nonuman, masculin-nonmasculin etc.), preluați în gramaticile renumite de către I. Iordan și V. Robu [16] sau de către Mioara Avram.[4]

Unii lingviști au susținut că româna nu are un gen neutru, ci numai masculinul și femininul, restul substantivelor fiind ambigene. ***Conceptul ambigen*** a fost generat de flexiunea substantivelor neutre, ce se aliniază riguros masculinului la singular și femininului la plural. ***Genul ambigen*** ar corespunde etimologiei: lat. *ambigenus* „corcit". Deoarece un substantiv nu poate fi concomitent masculin și feminin, *ambigen* a intrat în fondul pasiv al terminologiei lingvistice.

În cazul substantivelor animate, distincțiile de natură semantică nu sunt dublate de mărci gramaticale decât la substantivele grupate în ceea ce s-a numit ***gen personal***. ***Genul personal*** nu reprezintă un aspect opozabil al categoriei gramaticale „gen" și nu poate fi pus alături de masculin, feminin și neutru. Substantivele din această subclasă posedă trăsături distinctive (fonetice, morfologice și sintactice), care le deosebesc de majoritatea denumirilor pentru ființe (*bunica-bunicii*, dar *Anca-Ancăi*, *băiatul-băiatului*, iar *Adrian - lui Adrian* etc.).

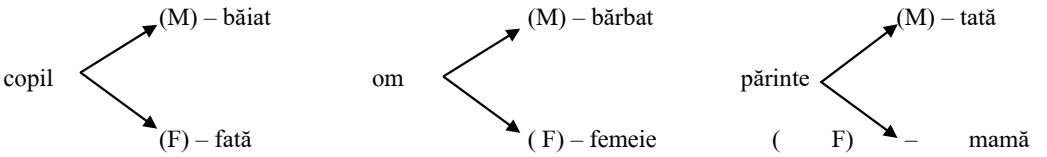
Opoziția de gen, ce exprimă exclusiv opoziția de sex, se manifestă numai la animate prin cea de tip paradigmatic, fie la nivelul radicalului (heteronime: *băiat-fată*, *cocoș-găină*, *țap-capră*), fie la nivelul sufixului moțional (*student-studentă*, *lup-lupoaică*, *rață-rățoi*). Un număr mic de substantive animate își suspendă opoziția de gen. Ultima ediție a Gramaticii academice le include în clasa ***gen comun***, definite în **GALR de bază** (2016) drept „clase de substantive care, fără nicio modificare de formă, pot fi folosite atât în contexte de masculin, cât și de feminin". [3, 662] Aparțin genului comun *un*/*o gură-cască*, *un*/*o haplea*, *acest*/*această papă-lapte*.

În genul neutru, care conține, cu precădere, inanimate, se includ mai multe tipuri de substantive animate: substantive ***generice*** (*animal, dobitoc*), substantive ***colective*** (*stol*, *turmă*, *trib*) și o categorie foarte numeroasă de termeni din biologie (*batracian*, *celenterat*, *crustaceu*, *gasteropod*, *mamifer*, *vertebrat* etc.). În limba actuală, există multe neutre care denumesc ființe umane prin neologisme (*geniu*, *manechin*, *personaj*, *talent*, *star*,*vedetă, vip*). Având în vedere că prezența

trăsăturii „inanimat” devine insuficientă pentru delimitarea neutrului, P. Diaconescu a propus trăsătura „nonunisexuat” [6], termen susținut și de V. Guțu Romalo.[12] Cercetătoarea consideră că animatele nonunisexuate sunt substantive ***epicene***, definite de **GALR de bază** astfel: „Tip de substantiv care desemnează generic referenți și este indiferent la sexul acestora (*girafă*, *elefant*, *persoană*, *victimă*)”. [3, 660]

Substantivele care nu pot fi încadrate neechivoc într-o clasă de gen aparțin ***arhigenului*** (***GALR de bază***). Termenul ***arhigen*** indică „genul unor substantive defective de plural, care au formă de masculin-neutru (*lapte*, *unt*) sau defective de singular, ce posedă formă de feminin-neutru (*aplauze*, *viscere*)”. [3, 656] Aceste cuvinte au totdeauna nevoie de un context dezambiguizator.

Dumitru Irimia înscrie în ***arhigen*** substantivele care „concentrează în sfera lor semantică ambii termeni ai opoziției masculin-feminin”, iar „actualizarea termenilor opoziției se face prin hiponime”. [14, 47]



Lingvistul afirmă: „Substantivele, denumind ființe umane, pot reprezenta, la plural, ***categoria arhigenului***: oameni, copii etc., dar pot constitui și ***clasa ambigenului***, când pluralul nu corespunde direct singularului, ci rezultă din dominarea masculinului asupra femininului”. [14, 48]



Având în vedere că în limba română concordanța dintre ***genul natural*** și ***genul gramatical*** se realizează numai la substantivele perechi, ***heteronime*** și ***moționale***, comune și proprii, un alt lingvist ieșean, Corneliu Dimitriu, susține că în cadrul inanimatelor se configurează un ***gen unic***, în care pot intra trei categorii de substantive: feminine (*carte*, *peniță*, *scrumieră*), masculine *(cercel*, *pantof*, *stup*) și neutre (*avion*, *cuier*, *tren*).[7, 125]

Repartizarea substantivelor pe clase de gen s-a făcut în gramatica românească modernă la capătul unor demersuri analitice minuțioase, fundamentate pe principii omologate de lingvistica internațională. Vreme de 50 de ani, s-a acumulat o experiență considerabilă în cercetarea limbii, s-au încercat conceptualizări, s-au reactivat concepte și s-au analizat interpretări divergente, ceea ce a condus la o regândire a categoriei „gen”. **GALR** impune ca unități de bază ale limbii

cuvântul și enunțul, introducând perspectiva funcțională în teoria genului gramatical.

II. UN CONCEPT TRANSDISCIPLINAR: GENDER

În practica științifică internațională a apărut un nou domeniu de cercetare, „genderologia" (știința despre genuri), care studiază similitudinile și diferențele dintre genuri (femei și bărbați). Problematica presupune un studiu interdisciplinar cu implicarea sociologiei, a etnologiei, a psiholingvisticii, a sociolingvisticii, a teologiei, a mitologiei, a semioticii, a stilisticii etc.). Societatea și cultura românească par încă reticente la fenomenul ***gender***, deși asimetria de gen a fost sesizată de multă vreme. Studiile de gen și teoria feministă au tradiție în cultura americană și britanică, în Canada, Australia și în țările scandinave. De câțiva ani, există în România grupuri de cercetare care avansează în zona antropologiei, a psihologiei, a sociologiei și a politologiei genului, la universități din București, Cluj și Timișoara. A fost elaborat chiar un **Lexicon feminist** (2002), iar Editura „Polirom" (Iași) publică lucrări în colecția „Studii de gen".

Conceptul gender este transdisciplinar și operează având în vedere diferența ***sex-gen***, ***genul*** căpătând semnificația de „diferență construită și interpretată social și cultural între cele două categorii sociale distincte: bărbați și femei. Aceste diferențe au, totodată, un caracter normativ în sensul că cine nu se conformează rolului de gen este văzut(ă) ca deviant(ă) din naștere sau socializat(ă) inadecvat". [8, 156] Prin urmare,***sexul*** operează cu distincția biologică, iar ***genul*** – cu cea social-culturală. Dacă „binarismul ierarhic a fost inventat de patriarhat cu scopul de a promova autoritatea masculină" [8, 157], el poate fi anulat astăzi.

Prof. Irina Condrea, specialist în științele limbii, atrage atenția că «în prezent, în discursul academic au apărut mai mulți termeni ce reflectă ***conceptul gender*** în limbă din perspectiva egalității de gen, de exemplu, „limbaj gender neutru" (Gender Neutral Language) și sinonimul său „limbaj non-gender"(Non-Gender Specific Language), „limbaj sexist" (Sexist Language), „limbaj non-sexist"(Non-sexist Language)». [5, 419-426]

Redefinirea genului a adus cu sine lărgirea câmpului semantic al cuvântului ***gen (gender),*** pentru a include aspecte socioculturale, ce creează anumite reprezentări ale „masculinului și femininului". Au apărut numeroase sintagme construite cu ajutorul acestui cuvânt: *egalitate de gen*, *identitate de gen*, *ierarhie de gen*, *orientare de gen*, *putere de gen*, *rol de gen*, *stereotip de gen* etc. Se vehiculează verbul *a geniza*, iar infinitivul său *genizare* și participiul *genizat* au devenit, prin conversiune, substantiv și adjectiv, fiind folosite curent în texte științifice. Similar, un volum editat la Paris în 2018, se numește „*La langue française: un usage genré*".

De la o ediție la alta, dicționarele înregistrează noi derivate de la substantivul ***sex***, iar adjectivul *sexual* intră în sintagme noi, asociat cu substantive care

denumesc aspecte ale genului: *autonomie sexuală*, *infracțiune sexuală*, *industrie sexuală*, *moralitate sexuală*, *muncă sexuală*, *revoluție sexuală, sclavie sexuală* etc. Cuvântul *sexism*, inexistent în **DEX** (1996), apare în **DEX** (2016) cu sensul „discriminare sexuală, ce funcționează, de regulă, în defavoarea femeilor și în favoarea bărbaților, la nivel individual, dar și la nivel instituțional". Alături de mai vechiul *sex-appel*, noul **DEX** înregistrează compusele: *sex-club*, *sex-shop*, *sex-simbol*. Pe lângă neologismele *homosexual*, *heterosexual*, *bisexual*, *transsexual,***DCR** (ed. a III-a, 2013) atestă compusele *metrosexual*, *pomosexual și ubersexual*. Unele cuvinte rămân necunoscute uzului curent, deși au tendința de a se extinde prin tabloide, filme și emisiuni mondene de la televizor.

Creatorii sau „importatorii" acestor noi structuri lexicale sunt tineri intelectuali, cu formație umanistă și cunoscători ai limbii engleze, care găsesc ușor corespondența dintre semnificat și semnificant. Ca reacție la atitudinile feministe, a apărut recent vocabula *genfobie* („Dilema", martie, 2019), prin analogie cu *homofobie*.

Egalitatea de gen în limbaj presupune găsirea unor echivalente adecvate în genul gramatical pentru „feminin".AFP și Reuters comunică acceptarea de către Academia Franceză a feminizării numelor de meserii și profesii „având ca scop recunoașterea în limbă a locului femeilor în societate". Se admit forme care nu constituie „o amenințare pentru structura limbii, nici o problemă reală din perspectiva eufoniei". În alte țări ca Belgia, Elveția sau provincia canadiană Québec, feminizarea s-a făcut timp de 40 de ani.

III. EVOLUȚIA FORMELOR DE GEN ALE SUBSTANTIVULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

1. *Fluctuații de gen ale substantivului în istoria limbii*

Româna s-a dezvoltat în comunitatea lingvistică balcanică, și în absența legăturilor cu romanitatea occidentală, a evoluat conform aptitudinilor și habitudinilor vorbitorilor ei. Neutrul, pierdut în limbile romanice din cauza căderii consoanelor finale în latina populară, s-a reamenajat în limba română. La jumătatea secolului XX, cercetătorii motivau prezența neutrului, fie prin influența substratului traco-ilir sau a limbii slave, fie prin menținerea ideii că în acest gen intră inanimatele. Din cauze multiple, în principal fonetice și semantice, substantivele moștenite nu și-au păstrat totdeauna genul. Schimbări de gen s-au produs atât în latina balcanică și româna comună, cât și după separarea dialectală.

Alexandru Rosetti [18, 487] menționează diferențe de gen între româna actuală și limba din secolul al XVI-lea. Unele substantive masculine erau neutre: *genunche - pl. genunche*, *obraz - pl. obraze*, *stâlp - pl. stâlpure*, *umăr - pl. umere*. În aceeași perioadă, circulau două forme de gen: neutru (*grumaze*) și masculin (*grumazi*), feminin (*slugă*) și masculin (*un slugă*). Unele neutre au trecut la masculin sau feminin, iar alte substantive care denumesc inanimate au devenit

neutre, indiferent de limba de origine și gen: sl. *deal*, mgh. *oraș*, turc.*tutun*, germ. *șpriț*, rus. *comitet* etc.

2. *Adaptarea substantivelor la sistemul limbii în perioada modernă și contemporană*

După modelul din latina târzie, în perioada modernă româna a dezvoltat un sistem de forme clar și unitar pentru numele de arbori și arbuști fructiferi. Numele arborelui este de gen masculin, iar al fructului de gen feminin: *prun-prună*, *gutui-gutuie*, *măslin-măslină*. Denumirea fructului constituie punctul de plecare, iar procedeul este derivarea regresivă: *portocală >portocal*. Studiul lui Theodor Hristea demonstrează prin comparația cu alte limbi că româna a mers pe un drum propriu, sub presiunea sistemului ei morfologic[13].

La sfârșitul sec. al XX-lea, au apărut în România fructe tropicale necunoscute majorității vorbitorilor de limbă română: *ananas*, *grepfrut*, *kiwi*, *mango*, *papaya*, *pomelo* etc. Derivarea regresivă produsă în situația *banană>banan*, *mandarină>mandarin* se dovedește inoperantă. Uzuală este numai denumirea fructului, nu a pomului fructifer sau a arbustului, de care s-ar putea ocupa biologii, apelând la terminologia științifică. Dicționarele recente înregistrează termenii pentru fruct, majoritar distribuiți la neutru (*grepfrut*, *kiwi*, *mango*) sau indică forma unică *ananas* (m), *papaya* (f) și pentru pomi și pentru rod.

Începând cu mijlocul secolului al XIX -lea în limba română au pătruns neologisme din limbile romanice, cele mai multe din limba franceză sau cu etimologie multiplă, ele adaptându-se după forma scrisă sau după forma orală. Din franceză provin dublete etimologice ca: *bord* (n) < fr. *bord* (m) „marginea punții unui vapor” și *bor* (n) <fr. *bord* (m) „marginea calotei unei pălării”; *minut* (n) < fr. *minute* (m) „unitate de timp” și *minută* (f) < fr. *minute* (m) „document juridic”; *rever* (n) < fr. *revers* (m) „al unei haine” și *revers* (n) < fr. *revers* (m) „dosul unei monede sau medalii”.Din limba italiană au pătruns: *fugă* (f) < it. *fuga* (f) „formă muzicală polifonică”, *motto* (n) < it. *motto* (m), *pizza/pizză* (f) < it. *pizza* (f); din spaniolă: *flamenco* (n) < sp. *flamenco*, *infante* (m) < sp. *infante* (m), *picaro* (m) < sp. *picaro* (m) etc.

În ultimele decenii ale secolului trecut și în prezent, preocupă problema anglicismelor, care comportă dificultăți de adaptare. În procesul de atribuire a genului gramatical sunt implicate trei criterii: etimologic, semantic și formal. Se constată menținerea genului din limba sursă: un *bodyguard*/*bodygard* (m) sau fixarea substantivului la genul neutru: *casting*, *design*, *job*, *lobby*, *show*, *site*, *trend*, *week-end etc*.

Asemănarea formală a neutrelor la singular cu masculinul, iar la plural cu femininul conduce la frecvente schimbări de gen sau ezitări în vorbirea populară. Unele substantive apar la forme diferite de gen, specializate pentru sensuri și domenii diferite: *anșoa* (s. m. „*pește*”)/ *anșoa*, dar *anșoa* (s. n. „pastă de pește”) /*anșoauri* „sortimente”; *subiecte* (s. n. „gramaticale”)/*subiecți* (s. m. „umani”). Tot de genuri diferite sunt unele variante libere (variante corecte, cu același sens,

dar cu forme diferite): *acumulatori*/*acumulatoare* (auto), *basc*/*bască* „beretă”, *colind*/*colindă* „cântec”, *elemenți* (de calorifer)/*elemente*.Desinența de plural variază în funcție de sens la omonimele parțiale: *curent-curente* sau *curent-curenți*, *glob-globuri* sau *glob-globi*, *pas-pași* sau *pas-pasuri*, *raport-rapoarte* sau *raport-raporturi*.

IV. FORMELE DE GEN ALE SUBSTANTIVULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

1. *Asimetria de gen*

La nivel lingvistic, prevalarea masculinului asupra femininului se manifestă în mai multe direcții:

- se identifică noțiunile om-bărbat (engl. *man*, fr. *homme*);
- numele de persoană înregistrează inițiala tatălui;
- în CNP, sexul femeii este notat cu numărul 2;
- pe formularele din stilul oficial-administrativ este trecut, mai întâi, numele tatălui;
- pentru multe profesii nu există sau nu se folosește varianta de feminin a substantivelor;
- în dicționare, apare întâi forma de masculin a pronumelui, a adjectivului sau a articolului;
- substantivele de gen masculin se utilizează cu sens generalizator cu referire la ambele sexe (*elevi*, *cititori*, *tineri*);
- acordul gramatical are ca punct de referință masculinul.

Corespondența dintre ***genul natural*** și ***genul gramatical*** se realizează, de regulă, prin perechi de cuvinte diferite (***heteronime***) sau perechi de cuvinte cu aceeași rădăcină, formate unul de la altul prin ***derivare moțională***:

a) feminine formate de la masculine: *duce>ducesă*, *florar>florăreasă, oltean>olteancă*, *pictor>pictoriță*, *profesor>profesoară*, *Alexandru>Alexandrina*, *Joian>Joianca*, *viței>vițea* (substituire de sufix);

b) masculine formate de la feminine: *curcă>curcan, mierlă>mierloi*, *Viorica>Viorel* (substituire de sufix), *pisică <pisic* (suprimare de sufix).

Flexiunea de gen are ca bază derivativă, prioritar, forma de masculin. Sufixul feminin cel mai productiv este *-ă* (*colegă*, *ingineră*, *prietenă*). Sufixul *-oaică* este specializat pentru animale (*lupoaică*, *vulpoaică*), iar sufixele de origine slavă *-că* și *-iță* circulă mai puțin [10]. În **DOOM 2** se păstrează *tigroaică* și *tigresă* (rar), *cetățeană* și *cetățeancă* (fam.), *liceană* nu *liceancă*, *casieră* și *casieriță* (cu preferință pentru prima formă).

Numele de familie cu aspect masculin admit derivate cu sufix: *Popescu>Popeasca*, *Munteanu>Munteanca*, *Pricop>Pricopoaia*.

Pentru situația când trebuie precizat genul natural, iar alte mijloace sunt inoperante, substantivul masculin este însoțit de un alt substantiv care precizează

genul (*rector-femeie*) sau substantivul ce indică profesia se folosește ca determinant pe lângă substantivul „femeie” (*femeie-rector*). DCR înregistrează sute de compuse de acest fel: *femeie-arbitru*, *femeie-arhitect*, *femeie-autor*, *femeie-aviator*, *femeie-bodyguard*, *femeie-dirijor*, *femeie-episcop*, *femeie-kamikaze*, *femeie-gondolier*, *femeie-matador*, *femeie-prefect*, *femeie-soldat* etc.

Dacă în cazul substantivelor epicene, genul interesează mai rar, iar în stilul științific se adaugă substantivele „mascul sau femelă” (*liliac-mascul*, *liliac-femelă*; *țânțar-mascul*, *țânțar-femelă*), opțiunea pentru masculin, când există formă de feminin (*arbitră*, *arhitectă*, *autoare*, *aviatoare* etc.), nu se justifică.

2. *Egalitate de gen și genizare*

Pentru a se realiza concordanța dintre genul natural și genul gramatical reclamată de gender se recomandă folosirea femininelor acolo unde acestea există, crearea unor structuri noi sau împrumuturi din vocabularul internațional.

Unele cuvinte de gen masculin, care au circulat multă vreme, denumind titluri, ranguri sau profesii neexercitate de femei (*armaș*, *hatman*, *postelnic*, *stolnic*, *voievod*), au devenit arhaisme lexicale și au intrat în fondul pasiv al limbii, neavând niciodată feminin. Nu se găsesc nici astăzi echivalente pentru *plutonier*, *ofițer*, *colonel*, *general*, cu toate că femeile ocupă în societatea contemporană funcții în armată și au aceste grade. Unele profesiuni rămân exclusiv pentru bărbați, nefiind acceptate de femei: *hornar*, *coșar*, *geamgiu*, *parchetar*, *pădurar*, *vânător* etc.

Utilizarea unor sufixe imprimă derivatului, uneori, conotații peiorative, chiar dacă ele nu există în intenția de comunicare: *grataragiță*, *macaragiță*, *vatmaniță*. Cuvântul *jandarmeriță*, inexistent în **DEX**, s-a utilizat ezitant în ziua de 10 august 2018, cu ocazia mitingului organizat la București de diaspora. Deși termenul *jandarm* este vechi, profesiunea este încă puțin exercitată de femei. Protestatarii, jurnaliștii și politicienii au întrebuințat următoarele structuri: *jandarmul-femeie*, *femeia-jandarm*, *domnișoara-jandarm*, *jandarmerița*. Ultimul derivat cu sufix vechi pare să trimită în derizoriu profesia. Sufixul *-ist* sugerează o anumită distincție, dar, adăugat unor rădăcini, își pierde această calitate: *fripturist*, *globalist*, *manelist*, *metalist*, *surfist*, *știrist*. Alte nume de agent, compuse prin abreviere, selectează același sufix pentru ambele genuri: *IT-ist*,*-ă*; *penelist*,*- ă*; *pedelist*,*- ă*; *peremist*,*-ă*.

Din DCR se reține neologisme împrumutate, care și-au creat femininul: *blogăr-blogăriță*, *hacker-hackeriță*, *lector-lectoriță*, *lobbyst-lobbystă*, *rocker-rockeriță*, *somelier-somelieră*. O analiză pertinentă a permisivității și a restricțiilor gramaticale sistemice se află în studiul Alexandrei Gherasim.[9]

În stilul colocvial, mai ales al intelectualilor, inovațiile apar spontan și sunt valorificate pentru conotații. În 2019, la emisiunile „Jocuri de putere” (Realitatea TV, moderator Rareș Bogdan), s-au pronunțat cuvinte noi pentru nume de agent: *discotecar*, *postac*, *suveranist*, care circulă, acum, fără formă de feminin. *Discotecar* este un cuvânt inspirat de comportamentul unui tânăr ministru,

postac desemnează pe cel care postează comentarii pe forumuri, iar *suveranist*– pe adeptul ideii că suveranitate înseamnă interzicerea sau limitarea companiilor transnaționale.

Realitatea impune împrumuturi aflate, deocamdată, în stadiul de xenisme: *freelancer* (s. m.) < engl. *freelancer* „colaborator extern la un ziar, post de radio sau televiziune"; *gambler* (s. m.) < engl. *gambler* „persoană dependentă de jocurile de noroc"; *gasterbeiter*< ger. engl. *gasterbeiter* „muncitor de origine străină dintr-o țară".

Ghidul practic al Departamentului de limbă română din Direcția Generală Traduceri a Comisiei Europene, ediția 2016, revizuită și adăugită, oferă tabelul nr. 1, cuprinzând o listă de funcții și profesii, ale căror variante de feminin fie nu sunt atestate în limba română (*chirurgă*, *medică*), fie aparțin unui registru familiar (*doctoriță*, *librăreasă*) și tabelul nr. 2, care conține o listă de forme de feminin, atestate în DEX/DOOM/gramatici, recomandate sau nerecomandate de către Academia Română. Examinarea celor două tabele conduce la concluzia că Departamentul de la Comisia Europeană își însușește punctul de vedere a lui G. Gruiță, care constată și motivează reticența vorbitorilor în fața femininelor nou create, prin prestigiul variantei generice. [11] În primul tabel sunt recomandați termenii: *bancher* (**DCR** atestă și *bancheriță*), *comisar* (dar comisarul european, Corina Crețu, s-a adresat în forul european cu formula „*comisarelor* și *comisarilor*"), *ministru* (cuvântul a suscitat discuții privind sufixul), *arbitru* (la concursurile de gimnastică artistică sunt numai femei), precum și *conferențiar*, *decan*, *lector*, *rector*, *notar*, *jandarm*. Același document, constatând că folosirea femininului este ezitantă „acesta fiind perceput ca marcă devalorizatoare", păstrează masculinul *cercetător*, *colaborator*, *comentator*, *șef* etc. și recomandă utilizarea femininului cu determinant (*cercetătoare* la institutul X, dar *cercetător științific*; *colaboratoare*, dar *colaborator bancar*; *comentatoare*, însă *comentator politic*, *șefă*, atunci când nu are determinant). Se impune observația că substantivele feminine cu determinant tind să fie promovate, cel puțin, în această fază de evoluție a limbii.

În limba română feminizarea naturală se va produce, probabil, în timp. Românii au preferat formulele *doamnă director* și *doamnă profesor* și după ce au existat femininele *directoare* și *profesoară*, iar limba urmează uzul.

BIBLIOGRAFIE:

1. *** Gramatica limbii române (GALR) vol. I, ed. a II-a adăugită, tiraj nou, Editura Academiei RSR, București, 1966.
2. *** Gramatica limbii române (GALR) vol. I. Cuvântul, București, Editura Academiei Române, București, 2005, pp. 63-69.
3. *** Gramatica de bază a limbii române (GALR de bază), Editura Univers Enciclopedic, București, 2016, pp. 49-52, pp.656-662.

4. AVRAM M. Gramatica pentru toți. București: Editura Academiei RSR, 1986.
5. CONDREA I. Metafora gender: aspecte ale traducerii. În: Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coseriu" (CISL), Ediția a XIV-a. Chișinău, 2018, pp. 419-426.
6. DIACONESCU P. Sintagmatic și paradigmatic în structura genului. În: SCL, XX. București, 1969, pp. 23-24.
7. DIMITRIU C. Tratat de gramatică a limbii române - Morfologie, Institutul European 1999, 2002, pp. 121-129.
8. DRAGOMIR O., MIROIU M. Lexicon feminist, Iași: Editura Polirom, 2002, pp. 156-157.
9. GHERASIM Al. Permisivitate și restricții gramaticale sistemice în cazul numelor de profesioniști și demnitari în limba română actuală. În: Limba română actuală: normă și diversitate stilistică. Chișinău, 2018, pp. 54-64.
10. GRAUR Al. Tendințe actuale ale limbii române. București: Editura Științifică, 1968, pp. 54-165.
11. GRUIȚĂ S. Gramatică normativă. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1994, pp. 85-88.
12. GUȚU ROMALO V. Aspecte ale limbii române actuale. București: Editura Humanitas Educațional, 2005, pp. 100-107.
13. HRISTEA Th. Un aspect al derivării regresive: Formarea numelor de arbori și arbuști fructiferi în limba română în Probleme de etimologie. București: Editura Științifică, 1969, pp. 66-92.
14. IRIMIA D. Gramatica limbii române. Iași: Editura Polirom, 1997, pp. 44-51.
15. IORDAN I., GUȚU ROMALO V., NICULESCU Al. Structura morfologică a limbii române contemporane. București: Editura Științifică, 1967, pp.72-93.
16. IORDAN I., ROBU V. Limba română contemporană. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978, pp. 369-374.
17. MANOLIU MANEA M. Gramatica comparată a limbilor romanice. București Editura Didactică și Pedagogică, 1971, pp. 134-138.
18. ROSETTI Al. Istoria limbii române vol. I. De la origini până la începutul secolului al VII-lea. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 487.

Dicționare:

1. Dicționar explicativ al limbii române (DEX). București: Editura Univers Enciclopedic, 2016.
2. Dicționar explicativ de cuvinte și sensuri noi. Chișinău: Pro Libra, 2016.
3. Dicționar de cuvinte recente (DCR), ed. a III-a. București: Editura Logos, 2013.